

Aanvullingen voor jongeren met gedragsproblemen

Inleiding

We stellen in de praktijk vaak vast dat het Gemotiveerd Verslag (GV) wordt opgesteld voor kinderen en jongeren met leerproblemen, aandachtsproblemen, ontwikkelingsstoornissen,... Dit instrument is echter ook zinvol voor leerlingen met gedragsproblemen. Een gedragsstoornis is namelijk de meest voorkomende psychiatrische stoornis in de kindertijd. De prognose bij deze problematiek is niet altijd hoopvol. Een gedragsstoornis op jonge leeftijd geeft namelijk een grotere kans op gedragsproblemen in de volwassenheid. Daarom is het zeker aan te raden om gedragsproblemen zo snel mogelijk aan te pakken (Van der Wolf & Van Beukering, 2009).

Voor de omgeving (leerkracht, zorgcoördinator, ouder,...) is het allesbehalve evident om bij gedragsproblemen een strategie of aanpak te bepalen. Jongeren met gedragsproblemen hebben in het algemeen weinig probleembesef, geven vaak anderen de schuld en nemen geen verantwoordelijkheid voor hun daden. Ze kiezen vaak oplossingen die passen bij jongere kinderen (bv. schoppen). Een andere reden waarom gedragsproblemen vaak in stand worden gehouden is dat het oppositionele gedrag in eerste instantie winst oplevert: de omgeving is bang en geeft toe, de jongere kan de omgeving naar zijn hand zetten, hij heeft onmiddellijke behoeftebevrediging en kan wegvluchten voor verantwoordelijkheid. Deze houding roept dan ook heel vaak irritatie, boosheid en afwijzing op. Het aanpakken van gedragsproblemen wordt nog moeilijker door de vele misvattingen die erover bestaan. In onderstaande kolom geven we enkele opvattingen en feiten weer in verband met gedragsproblemen.

het gemotiveerd verslag

opvattingen	feiten
<i>Gedragsproblemen zijn gemakkelijk waar te nemen</i>	<i>Sommige kinderen slagen erin om op geen enkele manier te laten merken dat er iets aan de hand is.</i>
<i>De meeste kinderen met gedragsproblemen hebben een weinig eisende omgeving nodig waarin ze zich geaccepteerd kunnen voelen.</i>	<i>Onderzoek laat zien dat een steunende, goed gestructureerde en voorspelbare omgeving het beste is voor verreweg de meeste kinderen.</i>
<i>Kinderen die verlegen, angstig en somber gedrag vertonen zijn er op langere termijn slechter aan toe dan kinderen met oppositionele en vijandig-agressieve gedragingen</i>	<i>Kinderen met agressief en oppositioneel-opstandig gedrag hebben later minder kans op een goede sociale aanpassing en een baan. Verlegen en angstige kinderen komen minder vaak in de psychiatrie terecht en hebben vaker een baan, tenzij hun gedrag extreem is</i>
<i>Alleen professionals zijn in staat om kinderen met gedragsproblemen over hun problemen heen te helpen en ouders en scholen te ondersteunen</i>	<i>Veel ouders en leraren zijn succesvol in het ondersteunen van kinderen met gedragsproblemen. Wel is het zo dat sommige van deze kinderen (en hun ouders) aanvullende steun van professionals nodig hebben</i>
<i>Ongewenst gedrag is alleen maar een symptoom. De echte problemen (oorzaken) zitten diep verborgen in de psyche van het kind. Die moeten eerst opgespoord worden, voordat we een succesvolle aanpak kunnen realiseren</i>	<i>Er is geen wetenschappelijk bewijs voor verborgen oorzaken, wel voor nog onvoldoende ontwikkelde vaardigheden bij het kind. Het gedrag en de reactie van de omgeving hierop bepalen het probleem en de ernst ervan.</i>
<i>Vijandig-agressief gedrag moet hard aangepakt worden. Kinderen moeten weten dat hun wangedrag direct bestraft zal worden.</i>	<i>Hard straffen, inclusief opsluiten, leidt niet tot minder probleemgedrag. Het leidt dikwijls tot een toename van vijandig-agressief gedrag</i>

Van der Wolf, C., & Van Beukering, T. (2009). Gedragsproblemen in scholen. Leuven: Acco.

Het is een grote uitdaging om leerlingen met gedragsproblemen op een positieve manier te benaderen en maatregelen te nemen die het sociaal wenselijk gedrag stimuleren.

De nadruk wordt via het gemotiveerd verslag niet langer gelegd op het probleem van de jongere en op het feit dat alleen die jongere zelf verantwoordelijk is om zijn gedrag aan te passen. Al te vaak worden de gedragsproblemen bij leerlingen verklaard vanuit onwil, terwijl de gedragsproblemen eerder kunnen voortkomen vanuit een gevoel van onmacht. De jongeren kan zich vaak niet op een andere manier uiten. De oorzaak van gedragsproblemen ligt soms ook binnen een neurobiologische stoornis (vb. ADHD) waar de leerling zelf onvoldoende controle over heeft. Daarbij is de jongere dan steeds afhankelijk van ondersteunende, structurerende begeleiding van buitenaf.

Daarom willen we de nadruk leggen op de onderwijsbehoeften van die leerling, op de maatregelen op school en in de klas die de jongere kunnen ondersteunen in het versterken van positief gedrag en het verminderen van negatief gedrag. Daarnaast is er ook aandacht voor de ondersteuningsbehoeften van de omgeving (leerkrachten en ouders), zodat deze personen zich ook gesterkt voelen in het omgaan met deze problematiek.

Vanuit On@break², een time-outproject van vzw De Werf en vzw Albezon, bleek er eveneens een grote interesse te zijn voor het gemotiveerd verslag. Zij richten zich tot jongeren in het secundair onderwijs die problemen ervaren op school omwille van een tekort aan sociale vaardigheden, gedragsproblemen, motivatieproblemen, enz... De jongeren worden gedurende enkele dagen of weken uit de klas gehaald zodat ze individueel kunnen worden begeleid. Het gemotiveerd verslag zou een nuttig instrument kunnen zijn voor de verdere opvolging en nazorg van de leerlingen die na een time-out terug instappen op school. Op basis van hun eigen ervaringen met jongeren met gedragsproblemen, deed het team van On@break² enkele voorstellen tot nieuwe, relevante maatregelen ter inspiratie en ter aanvulling van het gemotiveerd verslag.

Aan de hand van deze tekst willen we graag een overzicht geven van de aangevulde maatregelen in het gemotiveerd verslag, telkens met een korte verduidelijking. Hiermee willen we de school, leerkrachten, ... inspiratie bieden en ondersteunen bij het omgaan met jongeren met gedragsproblemen.

Afgesproken maatregelen op klasniveau

Maatregel: affectieve ondersteuning

- *De leerkracht toont dat hij oprecht in de leerling gelooft*
- *Conflicten in de klas worden niet klassikaal besproken, maar in persoonlijk contact met de leerling*
- *De leerkracht prijst onmiddellijk en direct als de leerling iets goed doet en kijkt hierbij vooral naar de intentie en inzet*
- *De leerling krijgt directe, constructieve feedback in persoonlijk contact (niet klassikaal)*

Aanvullende informatie

1. Checklist lerarengedrag

(Bron: Draaiboek gedrag, Vrij CLB Gent)

Volgende inzichten kunnen je versterken in het constructief begeleiden van de leerlingen.

- Heb ik inzicht in de rollen van de leerlingen in de klas? (wie is de clown, de zondebok,...?)

- Beschik ik over een variatie aan reactiemogelijkheden bij conflicten, spanningen. Soms is humor, fantasie nodig om een situatie te ontmijnen.
- Niets doen is ook iets doen. Door niet te reageren op wangedrag geef je de leerling mogelijk een verkeerd signaal.
- Welk signaal zend ik uit met mijn lichaamstaal?
- Kan ik mijn emoties tijdens de les voldoende onder controle houden? Hoe reageer ik wanneer een leerling mij uitdaagt?
- Kan ik bij een conflict snel weer naar de inhoud van de les tijdens het lesverloop en kan ik moeilijke kwesties bespreken met de leerling na de les, buiten gezichts- en gehoorveld van de andere leerlingen?
- Geef ik complimenten, hoorbaar voor iedereen?
- Kritiek aanvaarden is voor veel leerlingen moeilijk. Geef ik opmerkingen aan de leerling apart, zodat andere medeleerlingen het niet kunnen horen?
- Toon ik dat ik echt begaan ben met de leerling?

2. Basisprincipes in het omgaan met lastig gedrag bij jongeren

(Bron: Draaiboek gedrag, Vrij CLB Gent)

- Er moet wederzijds respect zijn voor de jongere.
- Wees consequent en duidelijk. Structureer en organiseer.
- Communiceer helder, concreet
- Luister actief
- Maak contact met de jongere en zijn leefwereld.
- Verwacht niet te veel in één keer. Heb geduld.
- Heb oog voor het positieve, hoe klein ook. Moedig de leerling hierin aan.
- Als er gestraft moet worden, hou de straf redelijk in vergelijking met het probleemgedrag. Geef duidelijk aan wat er wel verwacht wordt van de leerling en wat de consequenties zijn als de leerling de afspraken niet nakomt.
- Blijf geregeld het aanbod herhalen dat een gesprek mogelijk is.

3. Wat te doen als een leerling verbaal agressief wordt?

(Bron: Draaiboek gedrag, Vrij CLB Gent)

- Ga nooit in discussie met de leerling. Zeg duidelijk dat je wil dat dit gedrag stopt. Zeg niet wat je niet wilt. Zorg voor oogcontact. Humor helpt vaak, cynisme niet.
- Blijf rustig, reageer niet op emotionele uitspraken, ook niet als ze tegen jou als persoon gericht zijn.

- Ga niet in op dreigementen.
- Beheers je, jij bent de volwassene die kan zorgen dat de situatie niet escaleert. Gebruik zelf geen fysiek/verbaal geweld als reactie op het geweld van de leerling. Dit versterkt enkel de agressie.
- Verbaal geweld is een teken van onmacht. Laat de leerling in zijn waarde, val hem nooit persoonlijk aan.

4. Vijf pedagogische vaardigheden die volgens G. Patterson zeer belangrijk zijn als we een effectieve band met onze leerling willen:

(Bron: Draaiboek gedrag, Vrij CLB Gent, Bron: Leerkracht, Veerkracht, 2006)

- * **Leiding geven en grenzen stellen:** De vaardigheid bestaat er vooral in te leiden en grenzen te stellen, niet enkel regels op te stellen. Het gaat over GEZAG niet over MACHT. Leiding geven dient te gebeuren in een sfeer van bezieling, uitstraling, persoonlijkheid en respect.

Regels hebben in essentie de functie om het sociaal verkeer te regelen. Te weinig regels geeft onduidelijkheid, te veel regels creëren een keurslijf dat veel irritatie uitlokt.

Enkele tips voor goed gemaakte regels zijn:

- de regel is klaar en duidelijk
- de regel heeft betrekking op observeerbaar gedrag
- de regel is geformuleerd in positieve bewoordingen
- er is een grondige reden voor het opstellen van de regel
- de gevolgen die aan het overtreden van de regel verbonden zijn, zijn voor de leerling duidelijk
- de gevolgen zijn uitvoerbaar en geen straf voor de leerkracht
- een effectieve regels = kwaliteit x acceptatie
- * **Monitoring:** is toezicht uitoefenen én interesse tonen. Een jongere laat zich gemakkelijker bijsturen door iemand die respect toont voor hun leefwereld. Een overdosis aan controle leidt tot gespeelde volgzzaamheid en stiekem gedrag.
- * **Positieve bekrachtiging:** doelen positief formuleren, in kleine stappen onderverdelen. Een beloning koppelen aan de stappen
- * **Positieve betrokkenheid:** de leerling laten voelen dat hij de moeite waard is, iets betekent en dat hij er mag zijn in de klas, ook al gaat het soms moeilijk. Deze houding komt voort vanuit een besef van verantwoordelijkheid, uit de opdracht om leerlingen kennis, inzichten en vaardigheden bij te brengen.
- * **Problemen oplossen:** de leerkracht stimuleert de leerlingen om zelfstandig obstakels op te ruimen en creatief en constructief te denken.

5. Enkele vuistregels in verband met affectieve ondersteuning

(Bron: Van Lieshout, 2009)

- Laat je niet verleiden om symmetrisch te reageren met veel kritiek en negatieve emoties.
- Blijf objectief en schrijf niet ten onrechte alle negatieve gebeurtenissen aan de leerling toe.
- Geef affectie als tegenwicht tegen de angst van een jongere om niet gewaardeerd te worden. Bouw vertrouwen op. Weet dat de jongere door een hechtere band met de begeleider zijn straf beter accepteert.

6. Algemene vaardigheden van een leerkracht

(Bron: Van der Wolf & Van Beukering, 2009)

- Wees een **rolmodel**: zelf positief gedrag laten zien en voordoen is het meest basale wat je als leraar kan doen om gedragsproblemen aan te pakken en te voorkomen.
- Wees **duidelijk over je rol**: belangrijk is dat leerlingen weten en voelen dat ze worden geaccepteerd als persoon en groepsgenoot, maar dat bepaald gedrag ongewenst en niet toegestaan is.
- **Wees positief en heb hoge verwachtingen**: realiseer je dat een kind 'het zo goed doet als het kan'. Ga ervan uit dat het alleen op dit moment nog niet in staat is om concreet vorm te geven aan gewenst gedrag of bepaalde leerprestaties. Daar moet het nog aan werken en daar heeft het de leraar (en andere leerlingen) bij nodig. Die kunnen hem daarbij ondersteunen.
- **Wees geduldig, beslist en consequent**: bespreek je wensen en verwachtingen met de leerlingen en onderbouw ze. Breng je verwachtingen helder en regelmatig naar voren.
- **Werk constructief samen met ouders**: onderzoek heeft aangetoond dat een goede band tussen ouders en school bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind. Er zijn 3 voorwaarden voor een goede ouderbetrokkenheid:
 - ouders moeten zichzelf een actieve rol toebedelen
 - ze moeten ervan overtuigd zijn dat hun inspanningen er daadwerkelijk toe doen
 - ze moeten zich door de school uitgenodigd voelen
- **(h)erken de beelden die je van leerlingen hebt**: vaak in enkele seconden vorm je je een beeld van een leerling en de ouders. Dat beeld poets je niet zo vlug weg. Blanco staan tegenover kinderen bestaat niet, hoe graag we dat ook zouden willen en hoe wenselijk dat in ethisch opzicht is.
- **Vraag om feedback, reflecteer en experimenteer**: vraag collega's, interne leerlingbegeleiders of externe deskundigen om feedback op je houding en handelen ten opzichte van de leerlingen en hun ouders.

Maatregel: Stimuleren van de motivatie, werkhouding en zelfstandigheid

- *Er wordt gewerkt met een volgkaart en deze wordt geëvalueerd*
- *Er worden duidelijke afspraken gemaakt en er zijn duidelijke consequenties bij het niet nakomen van afspraken*

Aanvullende informatie

(Bron: Van Lieshout, 2009)

- * Er worden samen met de jongere klare afspraken gemaakt. De jongeren krijgt daarbij de kans om zelf te formuleren wat hij wil/kan veranderen in zijn houding, gedrag. Als men samen tot een oplossing is gekomen, of een aantal afspraken heeft kunnen maken, kan dit op papier samengevat worden en door de verschillende partijen ondertekend worden (vb. aan de hand van een gedragskaart of contract). Hierbij moet het voor de leerling ook direct duidelijk zijn wat de gevolgen zijn als hij de afspraken niet nakomt. In dat geval dienen de sancties consequent en onmiddellijk opgevolgd te worden.
Daarom is het ook belangrijk dat er wekelijks wordt geëvalueerd of het gewenste gedrag is bereikt. Het consequent opvolgen van de gemaakte afspraken verhoogt de geloofwaardigheid van de regels.
Er wordt het best op een positieve, concrete manier geformuleerd wat er van de leerling verwacht wordt.
- * Geef niet aan wat je niet wil, maar geef aan welk gedrag je wel wil zien.
- * Begrens dwars, vijandig gedrag duidelijk maar geef tegelijk ook aan welk gedrag je wel wil zien. Oefen dit gewenst gedrag en beloon de jongere hiervoor.
- * Stel enkele duidelijke regels (niet te veel) en koppel duidelijke consequenties aan de regels. Ga niet in discussie maar herhaal de regels
- * Stel de jongere verantwoordelijk, aansprakelijk voor zijn gedrag. Confronteer hem ook met de gevolgen van zijn daden, door hem verantwoordelijk te stellen voor die daden. Laat hem het eigen aandeel in een probleem herkennen en daar verantwoordelijkheid voor nemen.
- * Besef dat de jongere vaak automatisch in verzet gaat bij een opdracht of bevel. Breng dit zo dat hij een gevoel van inspraak heeft: een keuze hoe hij gehoor kan geven aan de vraag. Doe een beroep op zijn behoefte om zaken te bepalen door hem verantwoordelijkheid te geven bv. bij het bedenken van een oplossing voor zijn wandaden.
- * Het is belangrijk om de jongere zelf ook actief te betrekken bij het verbeteren van zijn werkhouding en gedrag bv. door:
 - hem te laten begrijpen dat zijn hersens anders werken
 - hem te leren lijstjes maken met taken die hij moet uitvoeren
 - hem tijdig om hulp te leren vragen

Maatregel voor stimuleren van de motivatie, werkhouding en zelfstandigheid

- *Er wordt gewerkt met beloningskaarten*

Aanvullende informatie

- * Een gedragstherapeutische aanpak werkt goed: probeer met een beloningssysteem het gewenst gedrag op te roepen en te versterken door positief gedrag te benoemen, te oefenen en de leerling zelf te laten opschrijven wat goed gaat.
(Van Lieshout, 2009)
- * Bij ADHD is er vaak een uitgesproken sterkere bekrachting nodig
- * Richt je sterk op de positieve momenten en daden en beloon die. Prijs de leerling als je merkt dat hij bereidheid toont om mee te werken

Maatregel voor stimuleren van de motivatie, werkhouding en zelfstandigheid

- *Er wordt mogelijkheid geboden tot een time-out uit het klaslokaal*

Aanvullende informatie

(Bron: Draaiboek gedrag, Vrij CLB Gent)

- * We kunnen de leerling proberen te helpen om meer inzicht te krijgen in de situaties waarbij het probleemgedrag voorkomt. Soms zijn er bepaalde triggers te herkennen. De leerling kan met hulp van de leerkracht zelf die triggers leren herkennen. We vermijden dat de situatie escaleert door de leerling de kans te geven een signaal te geven wanneer hij het moeilijk heeft. Er kan op voorhand met de leerling afgesproken worden wat er op zo'n moment gebeurt.
- * Er kan een rood-groen kaartensysteem gebruikt worden bij leerlingen die vaak overspoeld worden door prikkels en zelf kunnen inschatten wanneer het hen te veel wordt.
De groene kaart wordt door de leerling aan de leerkracht getoond wanneer hij voelt dat hij heel onrustig of kwaad wordt, ... Op dat moment kan er een korte-time gegeven worden, waarbij de leerling even het klaslokaal verlaat en naar een afgesproken plaats gaat (vb. toilet, speelplaats, zorgcoördinator) om tot rust te komen. Na een 5-tal minuten kan de leerling terug naar de les.
De rode kaart wordt gebruikt door de leerkracht wanneer die vindt dat de leerling de les stoort en het lesgeven moeilijk wordt. De leerling moet op dat moment de klas verlaten, ofwel wordt een andere afgesproken maatregel uitgevoerd. In dit geval volgt er best ook een gesprek en is een sanctie eventueel ook mogelijk. Voor de leerling moet duidelijk zijn welke gevolgen het trekken van een rode kaart heeft.

Maatregel voor stimuleren van motivatie, werkhouding en zelfstandigheid

- *De leerling krijgt uitdagende opdrachten*
- *De leerling wordt gestimuleerd om verantwoordelijkheden op te nemen*
- *De leerling krijgt bepaalde verantwoordelijkheden of taken (vb. postronde, bord afwegen,...)*

Aanvullende informatie

- * Zorg – vooral bij aandachtsproblemen- voor voldoende prikkelende, uitdagende lesstof, anders verslapt de aandacht
- * Hou de leerlingen aan het werk. Aan het werk houden is een middel tegen verveling, wat een bron is van ontsporend gedrag. Deze jongeren moeten vooral in vrije situaties goed in de gaten worden gehouden om de gedragsproblemen geen kans te geven. Zorg voor voldoende uitdagend werk maar pas op voor te hoge verwachtingen en overbevraging

Maatregel: structureren van de leeromgeving

- *De leerkracht gebruikt visuele hulpmiddelen zoals schema's, pictogrammen, ...*
- *De leerkracht geeft korte en duidelijke instructies*
- *De leerkracht kijkt dagelijks de agenda na en vult die eventueel samen met de leerling aan*
- *De leerling wordt gecoacht door een medeleerling*

Aanvullende informatie

(Bron: Van Lieshout)

- * Geef informatie niet alleen via boeken, maar ook via andere media, met name de computer.
- * Houd bij ADHD rekening met een trage auditieve verwerking, bied daarom de informatie ook visueel aan.
- * Zorg voor duidelijke structuren, voorspelbaarheid en zo weinig mogelijk afleidende prikkels.
- * Er zijn een aantal interventies die met name de leerprestaties van kinderen met ADHD gunstig beïnvloeden. De meest effectieve zijn:
 - Peer tutoring , waarbij een medeleerling de leerling met ADHD helpt met de leerstof
 - Self-monitoring: het kind leert zelf doelen te stellen, het proces voor het behalen van deze doelen te bewaken en zichzelf te belonen.

het gemotiveerd verslag

- Taakmodificatietraining: de lesstof wordt gestructureerder aangeboden en de instructie wordt aangepast aan de individuele leerstijl van het kind, wat frustratie kan voorkomen. Bijvoorbeeld kortere opdrachten en hardop laten voorlezen waardoor de stof beter verwerkt wordt. De motivatie kan verhoogd worden door verschillende keuzemogelijkheden aan te bieden.

Ondersteuning bij afwezigheden

- *Bij terugkeer van de leerling wordt een plan opgemaakt om de leerling bij het inhalen van de lessen te begeleiden.*

Ondersteuning bij studie- en beroepskeuze

- *De leerling wordt op de hoogte gebracht van het bestaan van organisaties als time-out, VDAB, JAC,...*

- Sterktes van de leerling

Engagement van de leerling

- *De leerling komt zelf tot herstel na een conflictmoment (excuses aanbieden, in gesprek gaan,...)*
- *De leerling houdt zelf een boek bij over gevoelens, ervaringen, kennis,...*
- *De leerling vraagt na conflict een gesprek aan met de betrokken persoon*
- *De leerling formuleert zelf afspraken voor in de klas of om zijn gedrag te beteren*
- *Er wordt samen met de leerling een contract opgesteld waar alle partijen zich aan houden*

Positieve kenmerken/talenten van de leerling die bijdragen tot beter functioneren

- *Op sociaal en affectief vlak: de leerling kan hulp vragen*
- *Op vlak van taal: de leerling kan zijn eigen gedachten en emoties verwoorden*

Aanvullende informatie

- * ADHD kan ook een gave zijn: het zijn vaak heel energieke, pittige, creatieve kinderen. Door op deze talenten veel nadruk te leggen in een positieve relatie is dit goed voor de zelfacceptatie en het positiever, reëler maken van het zelfbeeld van het kind. Blijf het pittige, energierijke kind met zijn specifieke talenten achter de druktemaker zien (Van Lieshout, 2009).

Hulpbronnen

- * De leerling kan een beroep doen op een klassikale uitleg over de problematiek/time-out.
- * De leerling heeft een hechte, positief stimulerende vriendenkring

Aanvullende informatie

- * Bij gedragsproblemen die ook een effect hebben op of hun oorsprong vinden binnen de klasgroep kan er overwogen worden om een gesprek te hebben met de klasgroep. In dit open gesprek (geen preek) wordt ingegaan op de vragen/zorgen/klachten van de leerlingen. Dit moet geherformuleerd worden in termen van oplossingen. Vraag de leerlingen wat volgens hen de klassfeer aangenamer kan maken. Vraag naar hun suggesties. De jongeren mogen zelf aangeven hoe zij dit probleem zouden oplossen.

(Bron: Draaiboek gedrag, Vrij CLB Gent)

- * Een maatregel (vb. een time-out) kan bij andere leerlingen soms vragen oproepen. Hierbij kan er duidelijk naar de klas gecommuniceerd worden wat het doel is van deze maatregel en waarom de leerling deze maatregel krijgt. Het gaat hier niet om een beloning of een extra voordeel voor de leerling. Als de leerlingen hierover aangesproken worden en het gevoel hebben betrokken te worden, leidt dit vaak tot meer begrip van de problematiek en de aanpak. Het geeft ook een teken van respect naar de andere leerlingen.

(Bron: Draaiboek Gedrag, Vrij CLB Gent)

Portfolio/Materialen

- *Kaarten waarmee de leerling kan aangeven dat hij het moeilijk heeft (vb. rode en groene kaarten, kaarten 'door het lint', woedethermometer)*
- *Methodieken (comfortzone, beertjes van Meichenbaum)*

Aanvullende informatie

- * Weet dat taal het impulsieve reageren afremt. Leer de jongere hoe hij gevoelens onder woorden brengt. Besef wel dat praten, uitleggen en dergelijke lang niet altijd werken. Deze jongeren zijn vaak niet zo verbaal ingesteld en kunnen hun gevoelens slecht onder woorden brengen. Probeer via een cognitieve aanpak de gedachten te herstructureren waardoor hij zijn emoties beter leert reguleren. Leg uit dat hij gedrag van de anderen niet reëel en veel te negatief inschat. Leer hem zijn reactie uit te stellen en eerst goed na te denken (stop denk doe) (Van Lieshout, 2009)
- * Zie drift als gebrek aan voldoende verbale uitingsmogelijkheden. Begrens dit, maar help hem ook te vertellen wat er aan de hand is zonder driftbuien (Van Lieshout, 2009)
- * Ook andere leerlingen kunnen over het kaartsysteem ingelicht worden, zodat ze niet het gevoel krijgen dat de leerling voordelen krijgt.

Ondersteuningsbehoeften van de leerkracht

Wat kan de leerkracht helpen?

- *Klassikale uitleg over de problematiek*
- *Rechtstreekse communicatie met ouders*
Investeer direct, vanaf dag 1, als alles nog relatief goed gaat, in een goede relatie met de ouders, waardoor je hen in slechtere tijden beter kunt aanspreken.

Wie ondersteunt de leerkrachten?

- *Time-out begeleider*
- *Collega's*

Koppeling specifieke onderwijsbehoeften – leerkrachtgedrag (goodness-of-fit) (Van der Wolf & Van Beukering, 2009)

Een kind met gedragsproblemen is ook een kind met specifieke onderwijsbehoeften.

Daarnaast zijn er vaak verschillen in gedragsproblemen. Je kan twee leerlingen met gedragsproblemen onmogelijk onder dezelfde noemer plaatsen. Als de agressie bv. meer van reactief-impulsieve aard is, is die beter te behandelen. Deze jongeren zijn gevoelig voor emoties bij zichzelf en de anderen, waardoor ze gemakkelijker zijn te trainen om anders met sociale situaties om te gaan.

Daarom is het heel belangrijk om bij elke leerling individueel de onderwijsbehoeften in kaart te brengen en daar een gepast antwoord op te geven. We kijken verder dan enkel naar het concrete probleemgedrag; we proberen daar een specifiek aanpakgedrag aan te koppelen.

Van der Wolf & van Beukering (2009) onderscheiden 8 types leerlingen op basis van gedrag:

- Dwars, dwingend, onrustig en brutaal
- Agressief, dominant, niet sociaal, niet eerlijk, regels schendend
- Druk, ongeconcentreerd, overbeweeglijk, impulsief
- Wisselende buien, onvoorspelbaar, explosief, angstig, snel beledigd
- Weinig motivatie, slechte werkhouding, zwak presterend
- Moeilijk contact, niet communicatief, eenzijdig gericht
- Stil, gesloten, weinig aansluiting, angstig, passief, somber
- Onzeker, weinig zelfvertrouwen, faalangstig, dwangmatig

Dit probleemgedrag vertalen ze naar specifieke onderwijsbehoeften en gepaste ondersteunende maatregelen.

Bijvoorbeeld: een leerling met wisselende buien, explosief en implosief gedrag vraagt eigenlijk om erkenning van het feit dat hij bepaalde vaardigheden ontbreekt, bv. set shifting, het vermogen om efficiënt van de ene cognitieve set naar de andere over te schakelen.

Aanpak: begrip van de leraar voor het feit dat de leerling het er bv. moeilijk mee heeft om de omschakeling te maken van de pauze (waarin hij heeft mogen rondrennen) naar de klassituatie waarin verwacht wordt dat de leerling stil en geconcentreerd werkt.

Bijvoorbeeld: bij een leerling die moeilijk contact maakt, eenzijdig gericht is en moeizaam communiceert, geldt het probleem van set shifting eveneens.

Aanpak: veranderingen in het programma worden tijdig aangekondigd. De activiteiten op een dag worden zo duidelijk mogelijk aangeven.

Bijvoorbeeld: een leerling die druk, ongeconcentreerd en impulsief is

Aanpak: ondersteuning bij zwakke aandachtsregulatie, hoge impulsiviteit en motorische onrust. Vb. zoek (oog)contact met de leerling, geef 1 opdracht tegelijk, deel een opdracht op in kleine deeltaakjes, geef het kind na ieder voltooid deeltaakje een compliment, stel kortetermijndoelen die bereikbaar zijn, geef het kind extra tijd om iets af te maken, zeg niet alleen wat niet mag, maar vooral hoe het wel moet, vergeet niet complimentjes te geven als het goed gaat, maak goede afspraken over de manier waarop het kind aandacht mag vragen. Geef geregeld een motorische activiteit (bv. even rennen, iets voor de leraar halen).

Bijvoorbeeld: leerlingen die weinig aansluiting vinden en die stil, gesloten en angstig zijn hebben een sociaal vaardige medeleerling nodig om zich over hen te ontfermen. Belangrijk is dat de leraar ervoor zorgt dat zo'n leerling tenminste 1 vriendje heeft op school. Vriendschappen zijn een beschermende factor!

Aanpak: bespreek in vrije spelmomenten en pauzes met wie de leerling gaat spelen, wat ze precies gaan doen en waar. Houd in de gaten of de kinderen zich aan de afspraak houden.

Geef het kind complimenten in situaties waarin het probeert iets samen te doen met een medeleerling. Benoem de sociale initiatieven van het kind expliciet. Organiseer succeservaringen door de leerling sociale dingen te laten doen die hij aandurft.

Bijvoorbeeld: onzekere, snel ontmoedigde en faalangstige leerlingen hebben de behoefte aan het opdoen van succeservaringen

Aanpak: positieve verwachtingen uitstralen en de leerling aanmoedigen om zich in te spannen om te leren en te presteren. De boodschap is 'het komt niet vanzelf, jij moet het doen en ik help je daarbij'. De leraar erkent inspanningen en prijst vooruitgang. Hij gaat ook steeds na of de leerling begrijpt wat hij aan het doen is of gaat doen. Daarmee neemt ook de motivatie voor de taak toe. Succes moet vrijwel gegarandeerd zijn. Op die manier kan zelfvertrouwen ontstaan en neemt de bereidheid toe om risico's te lopen bij het uitvoeren van nieuwe, meer uitdagende taken.

Het zelfbeeld van de leerling kan positief beïnvloed worden door activiteiten in groep te organiseren, waardoor de leerling de eigen kwaliteiten kan laten zien en hij positieve feedback krijgt.

De leraar kan met de leerling nagaan bij welke situaties in de klas (of op school) hij zich al dan niet op zijn gemak voelt. Dit kan leiden tot bepaalde maatregelen zoals het verminderen van nadruk op cijfers en competitie en bij beoordeling de nadruk vooral leggen op successen en vooruitgang in plaats van op falen.

De leraar kan helpen om de negatieve gedachten om te buigen naar meer helpende gedachten.

Onderzoeksresultaten: welke strategieën hanteren leerkrachten bij gedragsproblemen?

Uit Nederlands onderzoek (Van der Wolf & van Beukering, 2009) blijkt dat leerkrachten volgende strategieën het vaakst rapporteren bij probleemgedrag :

- Een hechte persoonlijke relatie met de leerling tot stand brengen
- Een leeromgeving bieden binnen de klas, waarin de leerling wordt uitgedaagd, structuur en steun krijgt en gewenst gedrag positief wordt bevestigd
- Gewenst gedrag verlangen, grenzen stellen, consequent zijn, corrigeren zonder star te zijn
- Aanmoedigen of belonen van positief (verbeterd) gedrag

Strategieën die in het onderzoek weinig naar voren kwamen, waren:

- Aanpassen van het onderwijsaanbod door het af te stemmen op de onderwijsbehoeften van leerlingen
- Zelf een goed rolmodel zijn
- Adequaat feedback geven
- Gewenst gedrag gericht oefenen, vaardigheden aanleren en hulp bieden om de leerling te leren het eigen gedrag te monitoren, te evalueren en te bekrachtigen.
- Veranderen van de sociale omgeving van de leerling bv. door de (sub)groepssamenstelling te wijzigen
- In kaart brengen van de factoren die het problematische en positieve gedrag beïnvloeden
- Positieve ontwikkeling en de problemen van de leerling op school en thuis bespreken met de leerling en de ouders en deze informatie benutten bij de aanpak
- Met de ouders en de leerling de problemen en sterke kanten van de leerling bespreken in het licht van diens toekomstperspectief
- Begeleiden van de leerling bij het krijgen van inzicht in de oorzaak en de betekenis van het problematische gedrag (wel bij internaliserende problemen)
- De houding of overtuiging van de leerling veranderen door de voor- en nadelen van ander, positiever gedrag met de leerling te bespreken
- Straffen als pedagogische maatregel
- Reflectie op het eigen denken en handelen ten aanzien van het moeilijke gedrag van de leerling (of groep)

het gemotiveerd verslag

Bronnen

- Van der Wolf, C., & Van Beukering, T. (2009). *Gedragsproblemen in scholen*. Leuven: Acco.
- Van Lieshout, Trix (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: BohnStafleu van Loghum
- Vlaamse onderwijsraad & koning Boudewijnstichting (2009). *Leer-kracht Veer-kracht: een reflectieboek. Stapstenen voor het begeleiden van jongeren met gedragsproblemen*. Brussel: VLOR
- *Draaiboek omgaan met elkaar als gedrag lastig is (2010)*. Vrij CLB regio Gent.

